

Шаршеева Н.К.

**ЧЕТ ӨЛКӨЛҮК ИНВЕСТИЦИЯЛАРДЫ ТАРТУУДАГЫ
ФИНАНСЫЛЫК МЕХАНИЗМДИН МАЗМУНУ**

Шаршеева Н.К.

**СОДЕРЖАНИЕ ФИНАНСОВОГО МЕХАНИЗМА В ПРИВЛЕЧЕНИИ
ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ**

N.K. Sharshieva

**THE CONTENT OF THE FINANCIAL MECHANISM IN
ATTRACTING FOREIGN INVESTMENT**

УДК: 330.322/336

Макалада чет өлкөлүк инвестицияларды тартууда мамлекеттин финансы-инвестициялык саясатынын жана финансылык механизмдин мазмуну менен ролу жана принциптери менен элементтери каралган. Финансы-инвестициялык саясатты мамлекеттин чет өлкөлүк инвестицияларды тартуу жана максаттуу пайдалануу боюнча ишмердүүлүгү катары кароо керек. Ал саясат өзүнүн практикалык ишке ашырылышын мамлекет тарабынан финансылык механизми, анын рычагдары жана стимулдары аркылуу ишке ашырат. Финансылык механизм жалпысынан өлкө боюнча, анын курамдык бөлүгү сыяктуу эле, аны куруунун белгилүү принциптери сакталган учурда гана эффективдүү боло алат.

Негизги сөздөр: чет өлкөлүк инвестициялар, мамлекеттин финансы-инвестициялык саясаты, финансылык механизм, финансылык мамилелердин формалары, стимулдары, рычагдары.

В данной статье рассмотрены содержание и роль государственной финансово-инвестиционной политики и финансового механизма, также принципы и элементы финансового механизма в привлечении иностранных инвестиций. Финансово-инвестиционную политику следует рассматривать как деятельность государства по привлечению и целенаправленному использованию иностранных инвестиций. Свое практическое воплощение финансово-инвестиционная политика в лице государства реализует через финансовый механизм, его рычаги и стимулы. Финансовый механизм в целом по стране, как и составные его части, может быть эффективным в том случае, когда соблюдены определенные принципы его построения.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, государственная финансово-инвестиционная политика, финансовый механизм, рычаги, стимулы и формы финансовых отношений.

This article examines the content and role of the state financial and investment policy and financial mechanism, as well as the principles and elements of the financial mechanism in attracting foreign investment. The financial and investment policy should be considered as the state's activity in attracting and purposeful use of foreign investments. Its practical implementation of financial and investment policy in the person of the state realizes through the financial mechanism, its levers

and incentives. The financial mechanism in the whole country, as well as its component parts, can be effective when certain principles of its construction are observed.

Key words: foreign investments, state financial and investment policy, financial mechanism, leverage, incentives and forms of financial relations.

Финансы-инвестициялык саясатты мамлекеттин чет өлкөлүк инвестицияларды тартуу жана максаттуу пайдалануу боюнча ишмердүүлүгү катары кароо керек. Финансы-инвестициялык саясаттын мазмуну көп кырдуу жана өзүнө төмөндөгүлөрдү камтыйт: чет өлкөлүк инвестицияларды тартуунун илимий негизделген концепциясын иштеп чыгууну, аларды пайдалануунун негизги багыттарын аныктоо жана коюлган максаттарга жетүүгө багытталган иш-чараларды иштеп чыгуу. Чечилүүчү маселелердин мөөнөтүнүн узактыгына жана мүнөзүнө жараша финансы-инвестициялык саясат финансы-инвестициялык стратегияга жана финансы-инвестициялык тактикага бөлүнөт. Биринчиси мамлекеттин чет өлкөлүк инвестициялар аймагында узак мөөнөттүү курсун аныктайт, ал эми экинчиси-өнүгүүнүн конкреттүү аймагындагы маселелерди чечүүнү аныктайт. Финансы-инвестициялык саясат ата-мекендик экономиканын өнүгүшүнүн шарттарынын өзгөрүшүнө тез реакция жасоосу керек. Финансы-инвестициялык саясаттын приоритети болуп, капиталдык салымды каржылоо булактарын кеңейтүү жана ченемдик-мыйзамдык базаны андан ары өркүндөтүүнүн жана эффективдүү инвестициялык проекттерди мамлекеттик колдоонун негизинде ата мекендик жана чет өлкөлүк инвестицияларды тартуу үчүн жагымдуу чөйрөнү түзүү эсептелет.

Инвестициялык саясатты ишке ашыруу мамлекеттин тышкы экономикалык стратегиясынын алкагында жүрөт, ошондуктан анын өзгөчөлүктөрү тышкы соодалык саясаттын (экспорттук же импорттук) приоритеттүү багыттарынан, ошондой эле тышкы соодалык саясаттын өнүгүшүнүн негизги тенденцияларынын ортосундагы катнаштардан көз каранды болот [1].

Мамлекеттин азыркы инвестициялык саясаты болуп: өндүрүштүн эффективдүүлүгүнүн өсүшүнө, социалдык көйгөйлөрдү чечүүдө жана экономиканы көтөрүүдө, ошондой эле ишкердик ишти жүргүзүүдө жагымдуу шарттарды калыптандыруу боюнча инвестициялык процесстерди жандандыруучу чаралардын комплекси катары көргөзөт. Мындай саясаттын негизги максаты болуп инвестицияларды активдештирүү үчүн оптималдуу чөйрөнү түзүү кызмат кылат.

Инвестициялык саясаттын магистралдык багыты социалдык-экономикалык өнүгүүнү турукташтыруу жана калктын жашоо деңгээлин өстүрүү максатында чет өлкөлүк жана ата мекендик инвестициялоочулар үчүн жагымдуу режимди түзүү, тобокелчиликти минималдаштыруу жана кирешелүүлүктү өнүктүрүүлөр боюнча чаралардан турат.

Инвестициялык саясатты ишке ашыруунун жыйынтыгын баалоо, экономиканын өнүгүшүнө тартылган инвестициялык ресурстардын көлөмүнөн көз каранды болот.

Чет өлкөлүк инвестицияларга карата реципиент-өлкөнүн саясаты өзүнө, өз алдынчылыкка ээ эки багытты камтый алат:

– капиталдык салымдын бирдигине болгон пайданы максималдаштыруу үчүн инвестицияларды жөндөө саясаты, мында инвестициялык саясаттын аталган багыттын ишке ашыруунун негизги көйгөйү чет өлкөлүк капитал салымдарынын эффективдүү кайтарымын камсыздоо болот;

– капиталдын мүмкүн болушунча эң чоң көлөмүн тартуу максатындагы стимулдоо саясаты; бул учурда чет өлкөлүк инвестициялардын эң чоң агымын камсыздоо маанилүү [3].

Мамлекет инвестициялык саясаттын көргөзүлгөн эки багытын (стимулдаштыруу жана жөндөө) тең алып жүрүүсү керек, бирок, эреже катары, өлкөнүн социал-экономикалык өнүгүшүнүн деңгээлине, жана ошондой эле мамлекеттин коомдун тигил же бул катмарынын кызыкчылыгын колдоосуна жараша көргөзүлгөн багыттын кайсыл бирине басым жасалат.

Финансылык-инвестициялык саясат өзүнүн практикалык ишке ашырылышын мамлекет тарабынан *финансылык механизми*, анын рычагдары жана стимулдары аркылуу ишке ашырат. Финансылык саясаттын өтө эле динамикалык бөлүгү болуу менен, финансылык механизм анын эң маанилүү жыйынтыгы катары чыгат. Ал ар кандай тактикалык маселелерди чечүүнүн натыйжасында, өлкөнүн экономикасындагы жана социалдык сферасындагы учурдагы абалдын баардык өзгөчөлүктөрүнө сезгичтүү реакция жасоо менен, өзгөрүп турат. Аяккы эсепте финансылык механизмдин жардамы аркылуу мамлекеттин финансылык аймагында баардык ишмердүүлүгү ишке ашырылат.

Финансылык механизм, өзүн финансылык катнаштардын мамлекет тарабынан бекитилген формаларынын, түрлөрүнүн жана методдорунун системасы катары көргөзөт. Финансылык механизм-каржылар-

дын финансылык практикада ачылып көрүнгөн тышкы кабыкчасы [3].

А.М. Бабич жана Л.Н. Павлова финансылык механизмди финансылык аймагында мамилелерди уюштуруунун формасы, аларды ишке ашыруу аспаптарынын жыйындысы катары аныкталат [2].

Финансылык механизмдин формалары – объективдүү финансылык катнаштардын, мамлекеттик бийликтин органдары ченемдик актыларды (мыйзамдарды, декреттерди) кабыл алуу менен мыйзамдуу бүткөрүлүп жасалган түрлөрү болушат. Мисалы, мамлекеттин чет өлкөлүк ар-кандай субъекттер менен аталган өлкөгө инвестициялоодо жеңилдиктерди берүү боюнча финансылык катнаштары объективдүү финансылык катнаштардын дал өзү, ал эми анын формалары мамлекеттик ченемдик актылар түрүндө орнотулган ар-кандай салыктык жеңилдиктер, мамлекеттик кепилдиктерди берүү, кирешени камсыздоо ж.б.у.с.

Финансылык катнаштардын формаларын түзүү (өркүндөтүү) учурунда, аталган процесс жөн гана ортолоруна өз-ара байланышка ээ болбогон финансылык катнаштардын жекече формаларын иштеп чыгууга (өркүндөтүүгө) эмес, финансылык механизмди түзүүгө багытталышы керек.

Финансылык механизм жалпысынан өлкө боюнча, анын курамдык бөлүгү сыяктуу эле, аны куруунун белгилүү принциптери сакталган учурда гана эффективдүү боло алат.

Финансылык механизмди куруунун принциптери:

1. *Финансылык катнаштардын формаларынын макулдашылгандыгы* (финансылык катнаштын ар-бир формасы аталган (ушул) финансылык механизмге кирген финансылык катнаш менен каршылыкта болбошу керек).

2. *Финансылык механизмдин жана каржы-инвестициялык саясаттын макулдашылгандыгы* (өлкөнүн жалпы финансылык механизмдин түзгөн финансылык механизмдер мамлекеттин коомдук өнүгүшүнүн объективдүү экономикалык закондорун сактоо менен түзүлгөн каржы-инвестициялык саясатына каршы боло албайт).

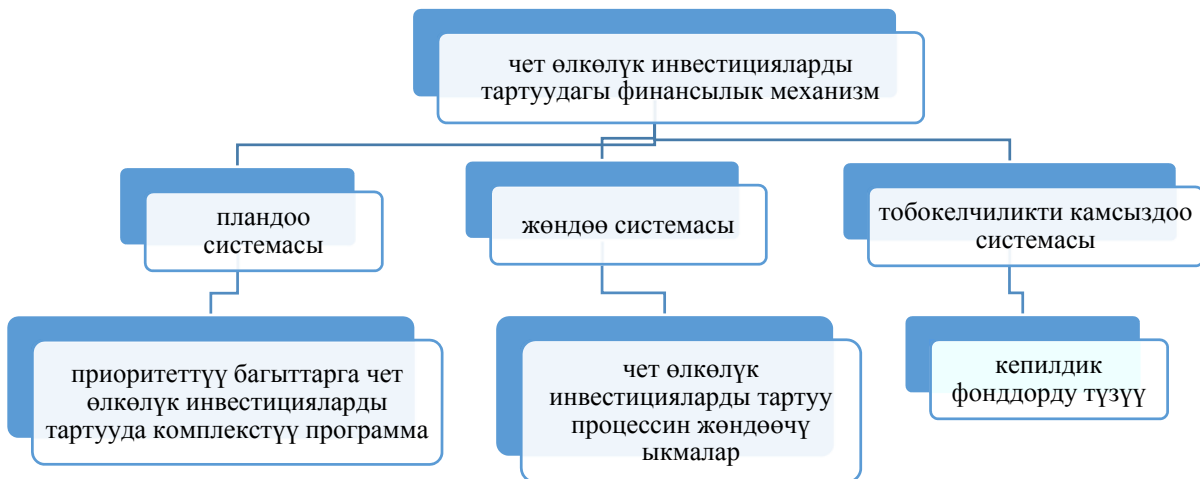
3. *Финансылык рычагдардын бар болушу* (финансылык рычагдар-бул каалагандай финансылык механизмдин мазмуну болгон жана ишкердүүлүктүн субъектисинин (мамлекеттин анын райондорунун, ишканалардын, уюмдардын, мекемелердин, жеке кызматкерлердин) кызыкчылыгына экономикалык (материалдык) таасир этүү үчүн аркалган финансылык катнаштардын формалары).

4. *Финансылык рычагдарды иштеп чыгууга илимий мамиле* (кылуу).

Финансылык механизм *директивдүү* жана *жөндөөчү* болуп бөлүнөт. Директивдүү финансылык механизми, эреже катары, мамлекет тикеден-тике катышкан финансылык катнаштар үчүн иштелип чыгат. Анын сферасына салыктар, мамлекеттик насыя, бюджеттик түзүлүштү жана бюджеттик процессти уюштуруу, финансылык пландоолор кирет. Бул учурда мамлекет тарабынан финансылык

катнаштарды уюштуруунун ага катышкандардын баардыгы үчүн милдеттүү болгон баардык системасы толугу менен иштелип чыгат. Жөндөөчү финансылык механизми мамлекеттин финансылык кызыкчылыгына тикелей зыян келтирбеген конкреттүү сегментинде оюндун негизги эрежесин аныктайт. Финансылык механизмдин мындай ар түрдүүлүгү ишканаларда ички чарбачылык финансылык катнаштарды уюштуруу үчүн мүнөздүү. Бул учурда мамлекет ишканада салыктарды жана башка милдеттүү төлөмдөрдү төлөгөндөн кийин калган финансылык ресурстарды пайдалануунун жалпы тартибин бекитет.

Финансылык механизмди караган кезде анын функционалдык звенолорун: чет өлкөлүк инвестицияларды тартуунун приоритеттүү багыттарынын комплекстүү программасын иштеп чыгууга негизделген пландоо системасын; чет өлкөлүк инвестицияларды тартуу процессин стимулдоо ыкмаларын жана аталган процесстин өнүгүшүнүн каалабаган багыттарын чектөөнү камтыган жөндөөчү системасын; кепилдик фонддорду түзүүнү болжогон тобокелчиликти камсыздоо системасын бөлүү керек (1-сүрөт).

1-сүрөт. Чет өлкөлүк инвестицияларды тартуудагы финансылык механизмдин функционалдык звенолору. (автор тарабынан түзүлдү).

Финансылык механизмдин ар бир звеносу бирдиктүү бүтүндүн курамдык бөлүгү болот. Алар өз-ара байланышта жана көз карандылыкта болушат. Ушуну менен бирге эле звенолор салыштырмалуу өз алдынча да боло алышат. Бул кырдаал финансылык механизмди дайыма бир ыңтайга келтирип туруу керектигин мажбурлайт. Финансылык механизмдин түзүлүшүндө: салык ставкалары, салык жеңилдиктери, амортизациялык ставкалар, рекаржылоонун эсептик (учетная) ставкасы сыяктуу элементтердин кыймылдуу блогу бөлүнүп турат [4].

Бул элементтер экономикалык катнаштардын субъектилеринин кызыкчылыктарын эске алуу менен корректуралоого (оңдоого) дуушар болушат. Финансылык механизмдин ар-бир элементинин сандык өлчөмөсүн орнотуу менен кыймылга келтирилген «конструкциясын» пайда кылат. Финансылык механизмди түзүү менен мамлекет анын финансылык-инвестициялык саясаттын талабына абдан толук туура келишим камсыздоого умтулат. Бул болсо анын максаттарын жана милдеттерин толук ишке ашыруунун кепилдиги болот. Ушуну менен бирге эле, финансылык механизмдин жана анын элементтерин биздин өлкөнүн жана чет элдик мамлекеттердин кызыкчылыктары менен абдан толук байланыштырууга дайыма умтулуу сакталат. Бул финансылык механиз-

минин эффективдүүлүгүнүн кепилдиги болот. Макроденгээлде финансылык механизми финансылык рычагдардын жардамы менен экономиканы жөндөө системасынын курамдык бөлүгү болот. Инвестициялык талап жана инвестициялык сунуш жөндөөнүн объектиси болушат. Мамлекеттик деңгээлде финансылык механизм финансылык формаларын жана эл чарбасын башкаруунун ыкмаларынын системасы катары иштейт. Мында мамлекеттин жөндөөчү аракетине реакция катары чет өлкөлүк инвестициялар боюнча чечимдерди кабыл алуу жана аткаруу да каралат.

Адабияттар:

1. Астанович А.З., Афоидова С.А. Политика привлечения иностранных инвестиций в российской экономии. - М.: Цифра - М, 2006.
2. Бабич А.М., Павлова Л.Н. Государственные и муниципальные финансы. - М.: Юнити, 2012.
3. Бутов А.Д., Широков О.Л. Влияние нормативно-правового обеспечения на инвестиционную привлекательность. - ЭКО. 2004. - №4. - С. 76-86.
4. «Руководство для инвесторов о существующих инвестиционных преференциях в Кыргызской Республике. Анализ и рекомендации по их улучшению» ukaid. - Бишкек, 2015.

Рецензент: д.э.н., доцент Жапаров Г.Д.